

АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено розгляду аспектів побудови профорієнтаційної технології формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти, окреслено структуру означеної технології, визначено опис складових елементів, що входять до її структури.

***Ключові слова:** учні, кар'єрна спрямованість, профорієнтаційна технологія, заклади загальної середньої освіти.*

В умовах воєнного стану, що викликає негативні соціально-економічні наслідки, та з огляду на подальше післявоєнне відновлення країни виникає багато проблем, які впливають у цей час та позначатимуться в майбутньому на процесі професійного становлення учнівської молоді. Особливо це стосується учнів закладів загальної середньої освіти, для яких навіть у цих складних умовах має відбутися процес професійного вибору, що визначатиме їхню кар'єрну спрямованість та складатиме основи формування особистості майбутнього професіонала тощо.

Проведене 2020-2022 рр. співробітниками лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України дослідження за темою «Формування в учнів професійно-ціннісних орієнтацій до трудової діяльності» довело, що професійно-ціннісні орієнтації впливають на мотивацію особистості у виборі професійної сфери, забезпечують зміст та спрямованість майбутньої професійної діяльності і, як наслідок, визначають професійну поведінку особистості. Крім того, професійно-ціннісні орієнтації особистості визначають її професійну спрямованість, яка зі свого боку є важливою детермінантною кар'єрної спрямованості.

Аналіз психолого-педагогічної, навчальної і методичної літератури, вивчення закордонного і вітчизняного досвіду, освітньої практики засвідчує брак засобів для забезпечення формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти. Ситуації характерна відсутність системного підходу до цього питання як в науковому, так і методичному аспектах його

здійснення.

Стан речей визначає низку *протиріч між*: соціальною значущістю підготовки випускників закладів загальної середньої освіти до професійного самовизначення та незадовільним рівнем їхніх знань стосовно змістових складових і цінностей обраної ними професійної сфери; наявним педагогічним потенціалом закладів загальної середньої освіти у формуванні кар'єрної спрямованості в учнів та необхідністю його модернізації, а частіше повного оновлення програмно-методичного забезпечення означеного процесу [3, с. 70].

Це обумовило доцільність продовження наукових розвідок у цьому напрямі та ініціювало дослідження співробітниками лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України 2023-2025 рр. проблеми формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти.

Складовою означеної комплексної теми є індивідуальна тема дослідження, присвячена обґрунтуванню та експериментальній перевірці технології формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти в умовах профільного навчання.

Метою статті є розгляд аспектів побудови профорієнтаційної технології формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти.

Як було зазначено вище, проведене 2020-2022 рр. дослідження, зокрема, дозволило обґрунтувати профорієнтаційну технологію формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів. Структуру й компоненти означеної профорієнтаційної технології будемо використовувати і надалі як основу для формулювання подібних конструктів.

Таким чином, на наш погляд, профорієнтаційна технологія формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти в умовах профільного навчання має містити опис таких складових елементів:

1. Цільовий компонент: мета; завдання; принципи, що визначатимуть сутність змісту, добору засобів та з'ясування механізмів здійснення процесу.

2. Процесуально-практичний компонент: опис змісту; окреслення педагогічних засобів, форм, методів, що забезпечують упровадження змісту, засвоєння знань, розвиток умінь та формування навичок; визначення механізму реалізації змісту й педагогічних засобів.

3. Контрольно-оцінний компонент: опис цільового діагностичного інструментарію; опис процедури здійснення діагностики проміжних і фінальних результатів.

4. Компонент забезпечення здійснення та керування процесом: особи, що забезпечують профорієнтаційну діяльність суб'єктів освітнього процесу та координацію цієї діяльності; зміст діяльності (упровадження відповідних освітніх курсів, проведення тренінгів, здійснення діагностики, консультування, визначають засоби координації й подальшого супроводу).

5. Результативний компонент: чіткий опис фінального результату; опис процесів чи напрямів розвитку особистості, що результат опосередковано ініціює та активує.

Як зазначає З. Охріменко, профорієнтаційна технологія в сучасних соціально-економічних умовах, яка постає як сукупність способів, прийомів, принципів і методів профорієнтації, що базуються на методичному арсеналі особистісно орієнтованого підходу та відповідають таким вимогам, як діалогічність, діяльнісно творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку, представлення учню необхідного простору свободи, для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту й засобів у професійному самовизначенні та подальшому професійному становленні [2, с. 70].

У процесі дослідження спиратимемося на визначені З. Охріменко умови ефективності впровадження профорієнтаційних технологій, які полягають у сприянні розвитку й саморозвитку учнів, виходячи з їхніх індивідуальних особливостей; підвищенні продуктивності освітнього процесу за рахунок особистісного (самоціннісного) забарвлення предметного матеріалу; наданні учням простору для прояву креативності та створення умов для

самовираження; сприянні духовному вихованню й особистісному зростанню підростаючого покоління [2, с. 70].

Таким чином, сутність профорієнтаційної технології полягає в тому, що вона має базуватися на рефлексивно-вольових механізмах особистості, яка самовизначається в професії.

На думку І. Беха, є підстави розглядати особистість у її теперішньому часі як інноваційну, тобто таку, яка за своїми внутрішніми набутками суголосна нормативам, які породжує суспільство з позиції більш широких і вагомих цілей.

За таких умов, щоб відповідати новому часу, кожна особистість має розвивати в собі вміння досконало робити ту справу, тобто бути успішною в тій професійній сфері, до вибору якої вона була спрямована певними обставинами. Для цього слід сприяти виробленню в особи прагнення стати кращою, ніж вона є, своєчасно нівелюючи особистісні недоліки та формуючи нові якості, необхідні для життя, постійно перетворювати їх на власний досвід, поєднання якого з теперішніми набутками і приводить до бажаного успіху [1, с. 45].

Профорієнтаційна діяльність є складовою виховного процесу і тому вимагає більш розгорнутого уявлення про цінності, спираючись на які вона має здійснюватися. Дві суттєво відмінні їхні групи визначає І. Бех. Цінності першої групи пов'язані з успішністю в тій чи іншій діяльності. У подальшому вони забезпечують кар'єрну спрямованість і відповідно кар'єрний успіх особистості. До таких цінностей доцільно віднести старанність, акуратність, комунікабельність, вміння планувати та самоконтролювати власні професійні вміння і таке інше [1, с. 46].

Другу групу цінностей складають ті, що представляють глибинну сутність особистості, її духовну спрямованість. Таким склався життєвий світогляд, що сучасна людина більше замислюється над діяльнісними цінностями, ніж над духовними, вважає перші важливішими. Однак, якраз милосердя, любов, вірність, альтруїзм і багато інших цінностей репрезентують вищий сенс життя особистості.

Тож стратегією сучасного виховання має стати доцільне поєднання у

внутрішньому світі особистості цих двох груп цінностей, де на перших місцях у їхній ієрархії повинні бути духовні цінності. Особистість має сформувати готовність присвятити свою професійну майстерність вищому сенсу життя, тоді вона повністю забезпечить свій цілісний саморозвиток.

Зважаючи на важливість змістово-цільових характеристик виховного процесу, І. Бех у монографії «Особистість у сяйві духовності» запропонував педагогам дієвий виховний інструментарій для своєї праці. Виховний інструментарій представлено у вигляді тринадцяти особистісно перетворювальних настанов [1, с. 47].

На них ми будемо спиратися під час створення профорієнтаційної технології.

Висновок. На нашу думку, профорієнтаційна технологія формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти має враховувати необхідність формування в них професійно-ціннісних орієнтації до трудової діяльності, мати чітку структуру, містити складові елементи, дієвість яких доведено дослідженнями, здійсненими в попередні роки співробітниками лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість у сяйві духовності: монографія. Київ - Чернівці: «Букрек», 2021. 244 с.
2. Охріменко З. В. Формування професійно-ціннісних орієнтацій в учнів до трудової діяльності. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Вип. 26. Кн. 2. 2022. С. 66-77. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-2-66-77>
3. Штученко І. Є. Ціннісно-мотиваційні детермінанти формування кар'єрної спрямованості студентів технічних спеціальностей. Проблеми екстремальної та кризової психології, 2015. Вип. 18. С. 259-268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekp_2015_18_34

В.Б. Нечерда, м. Київ

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК КОМПЛЕКСНА ХАРАКТЕРИСТИКА УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО УЧНЯ

Автор розглядає проблемне поле поняття «асертивність», зауважує відсутність єдиного підходу до розуміння асертивності в сучасній психолого-педагогічній науці та уточнює означене поняття на основі рефлексії вітчизняних і закордонних наукових джерел. У центрі уваги дослідниці характеристики асертивної особистості та необхідність